

جایگاه پزشکی قانونی در رابطه با اخلاق پزشکی و تأثیر آن در اجرای عدالت اسلامی

دکتر حسن توفیقی *

سازمان پزشکی قانونی کشور است. وقتی اهمیت لزوم اخلاق در شئون مختلف جوامع روشن باشد، اهمیت اخلاق در رشته پزشکی که مستقیماً با جان و مال و حیثیات انسانها سروکار دارد معلوم می‌شود و توجه به وابستگی اخلاق و قانون و عنایت ویژه به نقش مهم پزشکی قانونی در ارزیابی و کارشناسی ارجاعات مراجع قضائی در اجرای قوانین، و همکاری غیر قابل انفکاک کارگزاران امر قضا با پزشکی قانونی اهمیت بسیار زیاد اخلاق پزشکی را در عملکرد پزشکی قانونی مسلم خواهد ساخت.

شرح وظایف سازمان پزشکی قانونی کشور خود بحثی بسیار مفصل دارد که مطرح کردن آن دور از حوصله این گونه گردهم‌آییهاست، معهداً تنها با عنوان

قوانین و مقررات موضوعه در هر کشور ضامن اجرای استقرار اخلاق در جامعه است. بنابراین قوه قضائیه جمهوری اسلامی ایران که یکی از قوای سه‌گانه کشور است، در قسمتی از وظایف خود امر تشخیص و تنبیه بعهده دارد. سازمان پزشکی قانونی منحرفین از اخلاق را طبق قوانین مصوب کشور که بخشی از تشکیلات قوه قضائیه است نقش بزرگی را بطور مستقیم در کار تشخیص و بطور غیر مستقیم در مجازات و تنبیه مجرمین بعهده دارد و در این راستا اعتقاد صاحب‌نظران امر قضا بر این است که در تحقیقات، صدور حکم و اجرای احکام بویژه قوانین جزائی، پزشکی قانونی بمنزله دست و چشم قاضی است. و در عمل مرجع رسمی کارشناسی امور پزشکی قوه قضائیه

اهمیت اخلاق در جوامع بشری بر کسی پوشیده نیست و تکامل و تمدن در جامعه در پی ایجاد و استقرار اخلاقیات پسندیده آغاز شده، جامعه‌ای برتر و پیشرفته‌تر است که اصول اخلاقی صحیحتری داشته و بیشتر بر آن پایبند باشد.

ادیان بطور اعم و بویژه دین مبین اسلام بوجود آورنده اخلاق حسنه می‌باشد بطوریکه پیامبر عظیم‌الشأن اسلام می‌فرماید: **إِنِّي بُعِثْتُ لِأَتَمِّمَ مَكَارِمَ الْإِخْلَاقِ**. یعنی مبعوث شدم برای اینکه اخلاق پسندیده و مکارم اخلاق را به تمام و کمال برسانم.

* مدیر کل مرکز پزشکی قانونی کشور، استادیار و مدیر گروه پزشکی قانونی و طب کار دانشگاه علوم پزشکی تهران

کردن چند مورد از سر فصل کارها و بیان بخشی از امور محوله به کوتاهی، می‌توانیم اهمیت و ارتباط اخلاق پزشکی قانونی را دریابیم.

- جراحت و آسیبی بر بدن شخصی در اثر یا حادثه‌ای دیگر بوجود می‌آید، توسط مرجع تحقیق قضائی برای معاینه معرفی می‌شود، نظریه و گزارش قانونی باید آنچنان با دقت و رعایت موازین پزشکی و اخلاقی تنظیم گردد که قاضی بتواند با تطبیق آن با موارد پیش بینی شده و مندرج در قانون، مجازات دقیق و صحیح را تعیین و به اجرا گذارد. در غیر این صورت قاضی را به اشتباه انداخته باعث عدول از اجرای حق و عدالت شده موجبات ایراد خسارات فردی و اجتماعی را فراهم نموده است.

- قوانین مجازات اسلامی به ویژه قانون حدود و قصاص و دیات که برگرفته از قرآن کریم و سنت و احادیث و فقه پویای اسلامی و حاصل مطالعات و تفکرات و تجربیات اندیشمندان اسلامی می‌باشد آنچنان جامع و کامل تدوین شده است که نه تنها جوابگو و راهگشای همه مشکلات و معضلات مطرح شده در جامعه است بلکه از نظر علمی و عملی برای پزشکان قانونی نیز راهنمای بسیار ارزنده‌است. بطوریکه در بسیاری از

موارد ما را از مراجعه مکرر به دواوین قانونی و پزشکی بی‌نیاز داشته، پاسخی صریح و متقن به پرسشهای قضات تحقیق و دادگاههای کیفری می‌دهد. در چنین وضعیتی است که کمترین انحراف اخلاقی در کار کارشناسان پزشکی قانونی دست‌درازی در میزان عدل الهی و زیانی گزاف بر صاحبان حق و ایجاد تزلزل در ستون استوار دین و عدالت محسوب می‌شود.

- از دیگر وظائف مهم پزشکی قانونی تشخیص جنون و توانائی اداره امور اشخاص در پاره‌ای از ارجاعات می‌باشد. پر واضح است که نصب برچسب بیماری روانی و جنون بر پیشانی یک فرد سالم او را از کلیه اختیارات حقوقی و مالی و اجتماعی محروم می‌نماید و بعبارت دیگر هر گونه حق دخالت در داروندارش از وی سلب می‌گردد و اگر مرتکب قتل و جنایت و سوءاستفاده‌های مالی کلان شده باشد، علاوه بر اینکه از مجازات جرائم ارتكابی تبرئه می‌شود و حقوقی پایمال می‌گردد، آرادانه با استفاده از اتیکت جنون کاذب به اعمال جنایت آمیز خود با وقاحت بیشتری ادامه می‌دهد، بنابراین ملاحظه می‌فرمایید که کوچکترین لغزش در اینگونه اظهار نظرها به هر انگیزه‌ای که

رخ دهد اعم از خدای ناکرده تطمیع، ترس از دست دادن موقعیتهای شغلی، رابطه‌ها و حتی کمی دانش و تجربه لازم، که همگی ریشه در نداشتن اخلاق پزشکی و حس امانتداری و تقوا دارند، حقوق فردی و اجتماعی اشخاص را به باد خسران داده، مهمتر اینکه قداست پزشکی و عدالت اسلامی را خدشه دار نموده است.

- گروهی دیگر از مراجعین به پزشکی قانونی آنهایی هستند که به منظور اخذ مجوز سقط درمانی با ادعای اینکه ادامه بارداری برای جان مادر خطرناک است مراجعه می‌نمایند، با معاینات و بررسیهای همه‌جانبه‌ای که در این خصوص بعمل می‌آید حداکثر ۱۰٪ این مراجعین طبق موازین شرعی و پزشکی موفق به اخذ مجوز مذکور می‌گردند. ولی از ۹۰٪ باقیمانده که موفق به اخذ مجوز نشده و به انگیزه احتراز از صرف هزینه گزاف کورتاژ جنائی (بنابه اظهار زوجین) مراجعه نموده‌اند، تعداد قابل توجهی جذب انگشت شمار پزشکان و دست‌اندرکاران سقط جنائی می‌شوند که متأسفانه اینان با کمال وقاحت و بر خلاف سوگندی که یاد کرده‌اند، با سوءاستفاده مضاعف از اصرار و استیصال متقاضی با اخذ میالفنی

● - از دیگر وظائف مهم پزشکی
قانونی تشخیص جنون و توانائی اداره
امور اشخاص در پاره‌ای از ارجاعات
می‌باشد.

نه تنها از دیدگاه پزشکی و قضائی و پلیسی دارای اهمیت ویژه خود است، بلکه از جنبه‌های سیاسی و اجتماعی و روانشناختی نیز جای بحث و گفتگوی زیاد دارد. چه بسیار کتب تحقیقی در این باره به رشته تحریر در آمده است ولی هنوز بخش مهمی از راه دراز تشخیص علت مرگ، نیپوده مانده است.

در این بحث مهمتر از تشخیص علت مرگ تشخیص قطعی خود مرگ است که در این باره آنچنان بحث علمی عمیق و دراز در میان است که به صراحت می‌توان گفت کمیت علم پزشکی تا حد زیاد می‌لنگد، کتابها و مجلات پزشکی قانونی به راحتی اعتراف می‌کنند که در بسیاری از موارد ما از تعیین دقیق ساعت مرگ عاجزیم، به ویژه اینکه در سالهای اخیر موضوع پیوند اعضا و استفاده از اعضای شخصی که در پی حادثه هنوز قطعاً فوت ننموده و از مرحله مرگ مغزی تجاوز نکرده است، مطرح می‌باشد و از نظر اخلاق پزشکی هنوز جای بحث بسیار است.

- یکی از گرفتاریهای مهم جوامع بشری از قدیم‌الایام اعمال منافی عفت و تجاوزات و انحرافات جنسی بوده و هست، که علاوه بر آن امروزه یکی از

حساس و شوکان بدن با مکاتیم شوکهای کشنده وقفه‌ای حادث شود و چون علائم چندان واضحی در معاینات ظاهری و کالبدشکافی و آسیب‌شناسی قابل تشخیص نیست، منشأ ضربه‌ای بودن آنرا منتفی بدانند، ولی در این موارد نگاه نیزین و وجدان آگاه پزشک قانونی است که او را وامی‌دارد تا با مطالعه سوابق بیماری متوفی از یکسو و بررسی دقیق چگونگی وقوع حادثه و نحوه حدوث مرگ از طریق پرونده کیفری، رابطه علت و سببیت موجود بین عامل ضربه‌ای حاصل از حادثه و وقوع مرگ را کشف و میزان درصد تأثیر آنرا نیز مشخص و به قاضی تحقیق و محکمه اعلام نموده تا داوری بحق شود.

در همین زمینه، در تعیین علت مرگ نقش بسیار پر اهمیت پزشکی قانونی خود را می‌نمایاند. می‌دانیم تشخیص علت مرگ و عوامل مؤثر در آن یکی از مسائل بسیار پیچیده در جهان است که

زیاد و در شرایط نامناسب بهداشتی مرتکب قتل جنین شده با اعمال جنایت‌آمیز خود قداست پزشکی را لکه‌دار می‌نمایند و حیثیات قاطبه پزشکان شرافتمند را خدشه‌دار می‌کنند که بر جامعه اصیل و پاک و منزه پزشکی است که این لکه‌های معدود آلودگی را به طریق معقول از دامن خود بشویند.

- تشخیص نقص عضوها و نیز رابطه علت و سببیت بین حوادث زودگذر و به ظاهر غیر مهم که منجر به مرگ و نقص عضوهای بزرگ و کوچک می‌شوند از موارد بسیار مهم ارجاعات پزشکی قانونی است. چرا که به سادگی مرگهای ناشی از بیماریهای زمینه‌ای خطیر مانند بیماریهای قلبی عروقی و مغزی و غیره ... را که همزمان با یک حادثه به ظاهر کم اهمیت رخ می‌دهند، می‌توان به آن حادثه منسوب داشت و بالعکس. چه بسا مرگهایی در اثر ضربه‌های وارده بر نقاط

مهمترین راههای اشاعه بیماری مرگبار ایدز شناخته شده است که چون ریشه در غریزه جنسی افسار گسیخته دارد، کمتر از طرق دیگر اشاعه (مثل سوزن و تزریق خون و غیره) قابل پیشگیری و کنترل است.

تشخیص متجاوز و انواع تجاوزات و انحرافات جنسی و تعیین نوع و میزان تجاوز از وظائف مهم پزشکی قانونی است.

نفس تجاوزات جنسی چه به عنف و چه با رضایت، هر چه باشد از انحرافات اخلاقی است و حیثیات جامعه را لکه دار می نماید. لذا، بی توجهی و عدم دقت پزشکی معاینه کننده علاوه بر اینکه حقوق فردی را ضایع می کند، عاملی برای اشاعه بی بندوباری جنسی در جامعه می باشد.

بنابراین پزشک قانونی معتقد به اخلاق پزشکی از نیروی ایمان و دانش خود برای کشف حقیقت بهره می جوید و از شخصیت و حقوق افراد دفاع نموده از اخلاق اجتماعی پاسداری می نماید.

- یکی دیگر از مراجعات پزشکی قانونی تشخیص ابوت و تعیین رابطه پدر و فرزندی است. زنی ناعقیف و گمراه فرزندی از راه نامشروع دنیا می آورد، در

● تشخیص متجاوز و انواع تجاوزات و

انحرافات جنسی و تعیین نوع و میزان تجاوز از وظائف مهم پزشکی قانونی است.

حستجوی هویت او گریبان مردی محترم را می گیرد، اگر بتواند ادعای خود را به اثبات رساند توفیق یافته خود و فرزندش را ولو برای مدتی، سرو سامان بخشد، ولی در اینکار آبروی شخصی و حیثیات خانوادگی و اجتماعی مردی بی گناه، بر باد رفته است.

یا برعکس مردی دور از حقیقت و تقوا دست به گناه می زند و دامن زنی عقیف را آلوده می سازد و از قول و قرارزاد خود سرباز زده همه چیز را انکار می کند. با دنیا آمدن فرزند کار به محکمه و پزشکی قانونی می رسد. یا در موارد نفی ولد، شوهر حالت شک و تردید نسبت به رابطه پدری خود با فرزندی که همسرش دنیا آورده است، پیدا می کند، موضوع باعث بالا گرفتن اختلاف و طرح در محاکم دادگستری و پزشکی قانونی می گردد.

در تمامی اینگونه مراجعات، سازمان پزشکی قانونی باید با دقت بسیار و

رعایت موازین پزشکی و اخلاقی تشخیص قطعی داده، ارتباط راستین پدر و فرزندی را به ثبوت برساند و الا کوچکترین بی توجهی و اهمال، زیانی بزرگ که اغلب غیر قابل جبران است به حیثیات افراد و خانواده ها وارد می آید.

در خاتمه یا عنایت به موارد مذکور که از بین بسیاری از ارجاعات پدر اهمیت پزشکی قانونی انتخاب و ذکر شد، می توان چنین نتیجه گرفت که اگر اخلاق پزشکی آنچنانکه باید و شاید در زندگی و اعمال ما پزشکان و دست اندرکاران امور پزشکی بویژه آن دسته ای که در مقام داوری امور پزشکی قرار می گیرند، جایگزین نشده رخ ننماید. سرنوشت زندگی، سلامت جسمی و روانی و حیثیات اشخاص و جامعه به بازی گرفته شده، به تبع آن عدالت اجتماعی که غایت اهداف اسلامی است همواره خدشه دار خواهد بود.

والسلام